

CONSTANTIN GEORGESCU

MANUAL
DE GREACĂ
BIBLICĂ

Ediția a III-a, revizuită și adăugită

CUPRINS

Introducere	12
Capitolul I - Alfabet, ortografie și punctuație	18
Capitolul II - Categoriile ale numelui. Articolul	31
Capitolul III - Substantive de declinarea I	40
Capitolul IV - Substantive de declinarea a II-a	52
Capitolul V - Adjective de declinarea I și a II-a. Verbul ειμί	61
Capitolul VI - Pronumele personal, reflexiv și reciproc	69
Capitolul VII - Pronumele demonstrativ, relativ, interogativ și indefinit	77
Capitolul VIII - Verbul. Noțiuni generale	86
Capitolul IX - Indicativul prezent activ	97
Capitolul X - Indicativul prezent mediu & pasiv	106
Capitolul XI - Adverbe, prepoziții și conjuncții	114
Capitolul XII - Numeralul	124
Capitolul XIII - Indicativul viitor activ & mediu	130
Capitolul XIV - Imperfectul	142
Capitolul XV - Substantive de declinarea a III-a (teme în oclisivă)	151
Capitolul XVI - Substantive de declinarea a III-a (teme în sonantă, siflantă și vocală)	160
Capitolul XVII - Adjective de declinarea a III-a. Comparația adjectivelor	169
Capitolul XVIII - Aoristul indicativ activ & mediu (aoristul I)	181
Capitolul XIX - Aoristul indicativ activ & mediu (aoristul II)	191
Capitolul XX - Aoristul și viitorul indicativ pasiv	200
Capitolul XXI - Perfectul	211
Capitolul XXII - Participiul prezent (progresiv)	224
Capitolul XXIII - Participiul aorist (punctual) și perfect (finit)	235
Capitolul XXIV - Conjunctivul	247
Capitolul XXV - Infinitivul	258
Capitolul XXVI - Imperativul	267
Capitolul XXVII - Verbele în -μι (diateza activă)	277
Capitolul XXVIII - Verbele în -μι (diatezele medie și pasivă)	290
Anexa 1 - Paradigme verbale	300
Anexa 2 - Catalog de verbe grecești	310
Anexa 3 - Catalog de cuvinte înrudite	335
Vocabular GNT - Modul elementar	349
Vocabular GNT - Modul avansat	353
Bibliografie	357

INTRODUCERE

ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ, Εἰ ἔξεστίν μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ; ὁ δὲ ἔφη, Ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

Pavel îi spune tribunului: „Îmi este îngăduit să-ți spun ceva?”. Acesta a zis: „Știi grecește?!” (Fp. 21.37)

Această carte a fost scrisă pentru și cu gândul la tine, care iubești adevărul, prețuiești libertatea și vrei să fii cât mai aproape de Cuvântul lui Dumnezeu. Nimic din cuprinsul ei nu are alt scop decât cel de a te ajuta în drumul tău spre cunoaștere și credință. Or, dacă vrei să apuci pe acest drum sau deja te afli pe el, greaca nu poate fi ignorată, pentru că ea este limba în care au fost traduse pentru prima oară scripturile Vechiului Testament și scrise cărțile Noului Testament, limba în care creștinismul a fost modelat și cu ajutorul căreia a devenit o religie universală. Cea mai tradusă carte din lume te așteaptă să o citești în original.

Există câteva informații pe care poate ar fi bine să le afli înainte de a începe studierea efectivă a limbii grecești. Ele privesc în primul rând istoria limbii eline și structura acestui manual.

Puțină istorie

În perioada redactării Septuagintei (sec. al III-lea î.Hr. – sec. al II-lea î.Hr.) și a Noului Testament (sec. I d.Hr. – sec. al II-lea d.Hr.), greaca era vorbită ca limbă maternă sau învățată ca limbă de civilizație și comunicare de mai multe milioane de oameni care aparțineau unor variate etnii, culturi și religii și care trăiau răspândiți pe tot cuprinsul lumii mediteraneene și dincolo de aceasta; era folosită în scris deja de mai bine de o mie de ani, aproape fără întrerupere; în Europa și în Orientul Apropiat devenise prin excelență limba filosofiei, a matematicii, a medicinei și a tuturor celorlalte științe. La Roma, în însăși capitala Imperiului, latina era concuroasă și puternic influențată de limba greacă¹. Nu într-o mai mică măsură, iudaismul palestinian se găsea într-un amplu și complex proces de elenizare.

Septuaginta este cea mai veche traducere în greacă a Pentateuhului (Torah) și, prin extensie, a întregii Biblii ebraice. Conform tradiției, această traducere reprezintă opera individuală și, în mod miraculos, comună a 70 sau 72 de învățați evrei, câte șase din fiecare trib (în latină *septuaginta* înseamnă „șaptezeci”, de aici și sigla LXX), chemați în acest scop din Ierusalim la Alexandria de către Ptolemeu al II-lea Filadelful (285-247 î.Hr.). Ordinea și conținutul unor cărți ale LXX sunt câteodată diferite în raport cu textul ebraic (masoretic) și cu majoritatea traducerilor românești, iar uneori pentru aceeași carte există mai multe tradiții², fapt din care pot apărea unele confuzii. Cele mai timpurii manuscrise păstrate ale LXX, ca și ale NT, datează din sec. al IV-lea d.Hr.

¹ Sf. Ap. Pavel a scris *Epistola către Romani* în limba greacă, nu latină.

² Abrevierea *Tob.S.*, de exemplu, pe care o poți întâlni în acest manual, trimite la cartea lui Tobit, codex Sinaiticus.

Ulterior, ca orice idiom natural și viu, greaca a evoluat în timp, transformându-se pentru a putea răspunde necesităților vorbitorilor ei. Aceste transformări au afectat toate compartimentele limbii (fonetica, morfologia, sintaxa, vocabularul) și se înscriu în cadrul mai larg al evoluției limbilor indo-europene. Prin comparație, greaca este una dintre limbile cu cele mai vechi și mai bogate atestări din lume și, din acest motiv, istoria ei poate fi urmărită timp de mai multe milenii, pe baza unor mărturii atât directe, cât și indirecte. În sfârșit, limba greacă a supraviețuit până în zilele noastre, faza ei actuală purtând numele de greacă modernă sau neogreacă.

În mod convențional, dacă excludem epoca de dinaintea primelor atestări¹, istoria limbii grecești poate fi împărțită în trei mari faze, inegale ca durată:

- a) greaca veche: { - perioada miceniană (1500 î.Hr. – 1200 î.Hr.)
- perioada arhaică și clasică (800 î.Hr. – 330 î.Hr.)
- perioada elenistică și romană (330 î.Hr. – 330 d.Hr.)

Primele texte grecești au fost scrise într-un sistem silabic numit Linearul B, folosit de administrația palatelor miceniene și dispărut odată cu acestea. Cele mai importante dialecte din perioada arhaică și clasică sunt: ionic, doric, eolic și arcado-cipriot. Succesul Atenei pe plan deopotrivă politic și cultural („epoca de aur”, secolele V - IV î.Hr.) a făcut ca dialectul atic (din grupul ionic) să devină exponentul cel mai de seamă al limbii grecești clasice și să constituie nucleul limbii elenistice (*koiné*).

b) greaca bizantină (330 d.Hr. – 1453 d.Hr.)

Divizarea Imperiului Roman (395), căderea Imperiului Roman de Apus (476) și presiunea constantă a popoarelor migratoare au făcut ca greaca și latina să își separe complet zonele de influență, latina fiind folosită exclusiv în Vest² iar greaca în Est. Imperiul Bizantin este dominat și definit de cultura greacă și creștinătatea ortodoxă.

c) greaca modernă sau neogreaca (din 1453 d.Hr. și până în prezent)

Cucerirea orașului Constantinopol de către turci (1453) marchează în mod simbolic prăbușirea Imperiului Bizantin și face ca lărga majoritate a vorbitorilor de limbă greacă să intre sub autoritatea Imperiului Otoman; totuși, unii dintre savanții Bizanțului se refugiază în Occident, reaprinzând interesul pentru cultura greacă și contribuind astfel la Renaștere. Apar dialectele moderne, cele mai multe derivate din *koiné*. După Războiul de Independență (1821-1830) începe o lungă dezbateră cu privire la stabilirea limbii oficiale a noului stat grec – trebuia ales între varietățile de limbă populară (δημοτική) și o limbă cultă, semi-artificială, „curățată” de elemente străine și aticizată (καθαρεύουσα) –, dispută rezolvată abia în anul 1976, când o variantă standardizată a limbii populare a fost declarată limbă oficială a Republicii Elene, apoi a Ciprului și a Uniunii Europene. În anul 1982 a fost adoptată o ortografie simplificată, cu un singur accent (monotonică).

Periodizare
*lipsesc documente scrise
Protogreaca* (2000 î.Hr. – 1500 î.Hr.)
Greaca miceniană (1500 î.Hr. – 1200 î.Hr.)
(1200 î.Hr. – 800 î.Hr.)*
Greaca clasică (800 î.Hr. – 330 î.Hr.)
Greaca elenistică (<i>koiné</i>) (330 î.Hr. – 330 d.Hr.)
Greaca bizantină (330 d.Hr. – 1453 d.Hr.)
Greaca modernă (1453 d.Hr. – prezent)

¹ Datele sunt aproximative, dar pot fi folosite ca repere temporale. Între sfârșitul mileniului al III-lea î.Hr. sau începutul mileniului al II-lea î.Hr., când se crede că primele populații grecofone au pătruns în Peninsula Balcanică, și cele mai vechi tăblițe miceniene (cca 1500 î.Hr.), precum și între prăbușirea civilizației miceniene (cca 1200 î.Hr.) și primele inscripții alfabetice (cca 800 î.Hr.) nu există atestări materiale ale limbii grecești.

² Latina începe să câștige teren abia începând cu sfârșitul sec. al II-lea d.Hr., mai întâi în Italia și apoi în tot Apusul.

Încă de la începutul perioadei sale arhaice, limba greacă a cunoscut nu numai dialecte regionale, condiționate etnic și geografic, ci și dialecte literare, aflate într-un raport de relativă independență unele față de celelalte. Greaca biblică, adică greaca în care au fost traduse sau compuse, într-un mediu semitic-religios, cărțile Vechiului și Noului Testament, corespunde ca variantă literară perioadei elenistice și romane, care începe, prin convenție, imediat după cuceririle lui Alexandru Macedon (330 î.Hr.) și se încheie odată cu întemeierea orașului Constantinopol (330 d.Hr.). La baza limbii vorbite a noului Imperiu – internaționalizată (*lingua franca*) datorită unor factori de natură istorică ori psihologică și resimțită drept „comună” (*koiné* = κοινή διάλεκτος) prin opoziție cu vechile dialecte locale – se află dialectul atic; dar victoria acestuia din urmă, în dauna tuturor celorlalte idiomuri locale și a altor limbi comune în curs de constituire, nu s-a putut realiza fără anumite „compromisuri”: pe fondul simplificărilor din fonetică și morfologie, noua limbă a adoptat numeroase variante regionale și unele împrumuturi lexicale străine.

Pronunție

Este important de reținut faptul că la întrebarea „Cum era pronunțată greaca în vremea lui Hristos?” nu există un răspuns nici unic, nici simplu. În orice caz, trecerea de la greaca veche la limba perioadei elenistice (inclusiv la cea biblică) a fost mai degrabă abruptă; în numai câteva sute de ani s-au produs, la nivel fonetic, schimbări ce aveau să dureze milenii¹. Practic, la începutul erei creștine – dar diferențiat în funcție de regiunile geografice și de grupurile etnice –, limba greacă trebuie să se fi rostit mult mai aproape de pronunția modernă decât de cea clasică a limbii grecești.

Dezbaterea privind pronunția originală a limbii eline începe la mijlocul sec. al XV-lea d.Hr. și este legată de numele umanistului olandez Erasmus Desiderius (1466-1536) și al elenistului german Johann Reuchlin (1455-1522). Cel dintâi a publicat în anul 1528 o lucrare care își propunea să stabilească diferențele de pronunție între greaca veche și greaca vorbită în epoca sa. Însă abia în 1588 doi profesori de la Cambridge au recomandat ca sistemul erasmic de pronunție, considerat mai corect, să fie pus în practică. Prin urmare, termenul *erasmic* (utilizat din 1830) se referă propriu-zis la pronunțarea limbii grecești vechi conform ipotezelor lui Erasmus, dar, prin extensie, implică orice sistem de reconstrucție a limbii eline. J. Reuchlin, dimpotrivă, a susținut importanța păstrării modului tradițional de pronunțare a limbii grecești (de aici termenul de *reuchlinian*), adică a felului în care grecii, în continuitate istorică, și-au pronunțat propria limbă până în zilele noastre.

Structură

Necesitatea este cea care a impus structura acestei cărți. Într-o perioadă în care limbile clasice sunt prezente din ce în ce mai discret în programele școlare, liceale și chiar universitare, iar materialele de studiu din acest domeniu, dacă excludem traducerile, sunt foarte rare, a trebuit să găsim o formulă nouă: am încercat să combinăm avantajele unei gramatici descriptive cu cele ale unei metode tradiționale și ale instrumentelor auxiliare pentru învățarea lexicului. Astfel, am ținut ca informațiile să fie prezentate de la simplu la complex, în mod intuitiv și atractiv, dar totodată fără să se piardă, printr-o fragmentare

---

¹ În domeniul morfologiei și al sintaxei, evoluția înspre greaca modernă standard a fost mai lentă. Chiar dacă unele transformări își au originea în aceeași perioadă elenistică și romană, ele nu se vor desăvârși decât spre sfârșitul sec. al XV-lea d.Hr.

excesivă, imaginea de ansamblu a sistemului limbii grecești. În același timp, am propus unele exerciții de fixare a cunoștințelor și un plan de învățare a celor mai uzuale cuvinte ale Noului Testament.

Concret, am împărțit materia în două secțiuni a câte 14 capitole, așa cum anul universitar este actualmente împărțit în două semestre a câte paisprezece săptămâni. Prima parte a fost rezervată chestiunilor de grafie, fonetică și morfologie considerate „mai ușoare”, adică până la declinarea a III-a și la aorist; cele 310 cuvinte din modulul elementar (v. și pp. 349-352) au fost și ele divizate în 14 unități, una pentru fiecare capitol, astfel încât să corespundă cât mai bine posibil conținutului capitolelor pe care le precedă¹. În cea de-a doua parte am continuat expunerea gramaticală, cu probleme mai complexe de morfologie și ceva mai multe elemente de sintaxă, plus un modul lexical avansat (327 de cuvinte, pp. 353-356). În afara vocabularului, fiecare capitol conține o parte dedicată informațiilor suplimentare și exerciții (elementare în prima secțiune; elementare și de traducere din LXX și NT în cea de-a doua).

Partea I (cap. I – XIV)	Partea a II-a (cap. XV – XXVIII)	Anexe
Vocabular: 310 cuvinte	Vocabular: 327 de cuvinte	Vocabular: 637 de cuvinte
Elemente de fonetică și grafie	Elemente de fonetică	Paradigme verbale
Morfologie: articolul, substantivul (decl. I și a II-a), adjectivul (clasa 1), pronumele, verbul (indicativul prezent, viitor și imperfect), adverbe, prepoziții și conjuncții, numeralul	Morfologie: substantivul (decl. a III-a), adjectivul (clasa a 2-a și a 3-a), verbul (aoristul, perfectul, participiul, conjunctivul, infinitivul, imperativul, verbele în -μι)	Catalog de verbe grecești Catalog de cuvinte înrudite
Elemente de sintaxă ²	Elemente de sintaxă	
Exerciții	Exerciții. Exerciții de traducere (LXX, NT)	

Există trei anexe la acest manual, dintre care primele două sunt dedicate verbului (tabele recapitulative și forme de bază ale celor mai importante verbe grecești), în timp ce a treia anexă cuprinde toate cele 1.121 de cuvinte propuse spre învățare, de data aceasta organizate pe familii lexicale, nu după frecvență sau utilitatea morfologică. În plus, cele mai frecvente 637 de cuvinte din GNT (≥ 20 de ocurențe) se regăsesc la sfârșitul manualului grupate în două module (elementar și avansat).

Vocabularul

Dacă structurile gramaticale reprezintă scheletul unei limbi, cuvintele sunt fără îndoială carnea și sângele ei. Memorarea lexicului fundamental al limbii grecești poate părea o sarcină dificilă, dar cu siguranță este singura cale de a-i aprecia forța și frumusețea și de a scăpa de „tirania” dicționarului. Începătorul ar putea fi încurajat aflând că în NT există 5.393 de cuvinte, dintre care însă doar 310 cuvinte au 50 sau mai multe ocurențe³. Aceste 310 cuvinte ocupă numai 5,8% din întregul vocabular al NT, dar vor

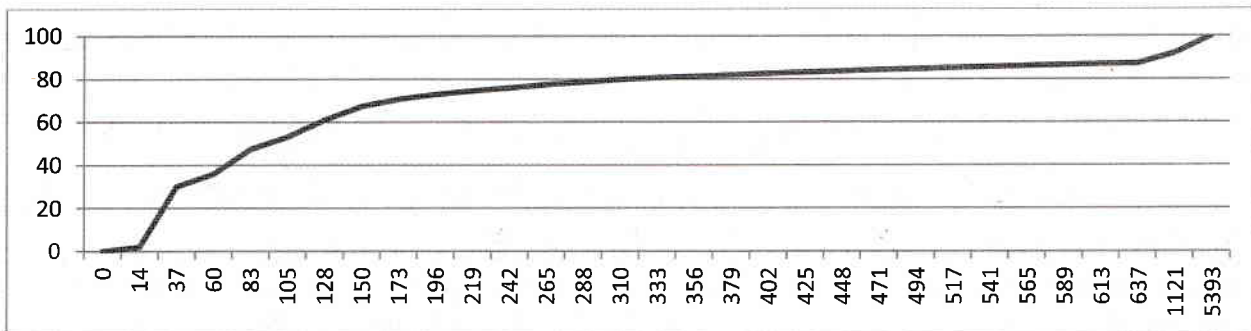
¹ Secțiunile de vocabular se află într-o relație de relativă independență față de capitolele (și exercițiile) înaintea cărora se găsesc. Inevitabil, având în vedere structura acestei cărți, unele cuvinte de decl. a III-a, de exemplu, vor fi propuse spre învățare înainte ca decl. a III-a să fie studiată.

² Pentru a-i asigura maniabilitatea, chestiunile de sintaxă a trebuit să fie reduse la minimum în această carte. O lucrare aparte, dedicată sintaxei și exegezei biblice, este însă absolut necesară în spațiul cultural românesc și sperăm să fie elaborată curând.

³ Toate datele statistice folosite în acest manual se bazează pe programul electronic *Bible Works 8* (modulul gntvoc.vrc). Cifre ușor diferite, dar informații lexicale utile și/sau indispensabile mai pot fi găsite în Kurt ALAND (ed.), *Vollständige Konkordanz zum griechischen Neuen Testament*, Walter de Gruyter, Berlin / New York, 1975-1983, în Bruce M. METZGER,

fi întâlnite în proporție de 79,94%. Deci, odată învățate, practic patru din cinci cuvinte îți vor fi cunoscute. Ceea ce nu e deloc puțin.

În plus, cuvintele folosite de zece sau de mai multe ori în NT (1.121 la număr) ocupă nu mai puțin de 91,99% din totalul ocurențelor. Altfel spus, dacă vei face efortul să înveți alte 811 cuvinte (în afara celor 310 de bază), vei ști mai mult de nouă cuvinte din zece, moment în care credem că putem vorbi deja despre citire, nu numai despre traducere, a textului NT. Graficul de mai jos este menit să ilustreze curba de achiziție a lexicului neotestamentar. Axa orizontală indică numărul de cuvinte, iar axa verticală, frecvența (numărul de ocurențe sub formă procentuală) cu care aceste cuvinte apar în NT.

Vom organiza materialul nostru lexical în trei module relativ autonome, dintre care primele două folosesc drept criterii frecvența și relevanța gramaticală, iar în al treilea cuvintele sunt grupate după radical:

- (cap. I-XIV) modulul elementar, ≥ 50 ocurențe (cuprinde 310 cuvinte și 79,94% din ocurențe)
- (cap. XV-XXVII) modulul avansat, 49-20 ocurențe (adaugă 327 de cuvinte și 87,28% din ocurențe)
- (anexă) modulul expert, ≥ 10 ocurențe (însumează cele 1.121 de cuvinte, 91,99%)

După exemplul metodei lui Mounce¹, vom prezenta numărul de ocurențe pentru fiecare cuvânt în parte și date statistice menite să marcheze progresul învățării lor. Cuvintele sunt ordonate alfabetic în cadrul fiecărei secțiuni în parte – mai relevantă ni s-a părut însă frecvența cu care aceste cuvinte apar în textele biblice și pe care noi am utilizat-o în mod liber, pentru a servi scopurile fiecărui capitol în parte –, fiind însoțite de numărul de ocurențe în NT, de traducere și, pentru a ușura memorarea, de cuvinte înrudite din limba română.

Succes!

Lexical Aids for Students of NT Greek, Princeton, 1978, în William D. MOUNCE, *Basics of Biblical Greek*, Zondervan, Grand Rapids, ³2009 și în Robert E. VAN VOORST, *Building Your New Testament Greek Vocabulary*, Society of Biblical Literature, Atlanta, ³1990.

¹ W.D. MOUNCE, *Basics of Biblical Greek...*, v. supra.

VOCABULAR¹ PENTRU CAPITOLUL 1

	Traducere	Frecvență în NT
Ἀβραάμ, ὁ	Avraam	73
Δαυίδ, ὁ	David	59
Ἰησοῦς, ὁ	Iisus, Ioșua	917
Ἰουδαῖος, -α, -ον	iudaic, iudeu	195
Ἰσραήλ, ὁ	Israel	68
Ἰωάννης, -ου, ὁ	Ioan	135
Μαρία, -ας, ἡ	Maria	54
Μωϋσῆς, -έως, ὁ	Moise	80
Παῦλος, -ου, ὁ	Pavel	158
Πέτρος, -ου, ὁ	Petru	156
Πιλάτος, -ου, ὁ	Pilat	55
Σίμων, -ωνος, ὁ	Simon	75
Φαρισαῖος, -ου, ὁ	fariseu	98
Χριστός, -οῦ, ὁ	Hristos	529

Știi sensul următoarelor cuvinte de origine greacă? Recunoști etimonul?

Simonie, ioanin, mariologie, fariseism, cristologie.

Cuvinte învățate până acum: 14

Total ocurențe în această secțiune: 2.652

Procentaj ocurențe în NT: 1,92%

¹ Secțiunile de vocabular de la începutul fiecărui capitol nu cuprind în mod obligatoriu cuvinte care vor apărea în capitolul respectiv sau în exerciții, ci reprezintă doar o sugestie pentru achiziția de vocabular grec, astfel încât la sfârșitul celor 28 de capitole să știi primele două module lexicale (adică 637 de cuvinte, v. Introducerea). „Vocabular pentru capitolul 1” etc. trebuie așadar înțeles ca „vocabular propus spre învățare odată cu capitolul I”.

ALFABET, ORTOGRAFIE ȘI PUNCTUAȚIE

În acest capitol vei învăța:

- să scrii și să citești literele alfabetului, separate și în cuvinte
- să notezi cu grijă și să respecti în citire accentele, spiritele și principalele semne de punctuație

1.1 Literele alfabetului grec. Limba greacă poate fi învățată și fără să știi alfabetul. Trebuie să recunoaștem că timp de milenii, până în prezent, oameni de toate vârstele au învățat mai întâi să vorbească grecește și abia apoi, eventual, să scrie. Totuși, oricine vrea, cu ajutorul unei cărți, să citească în original cuvintele Sfintei Scripturi (scriptură = scriere) nu se poate dispensa de cunoașterea literelor.

Așadar, prima ta sarcină va fi să înveți alfabetul grec, mai precis cum se scriu și se pronunță cele douăzeci și patru de litere care îl compun.

1.2 Cum se scrie. Nimeni nu scrie la fel cu caractere grecești, așa cum nu scrie cu caractere latine. Există variații mai mici sau mai mari, date de faptul că oamenii înșiși nu sunt identici unul cu altul. Fără să îți propui să devii caligraf, este important totuși să conștientizezi că scrisul reprezintă o convenție socială și prin urmare un mijloc foarte important de comunicare, iar această comunicare se face în primul rând cu tine însuși: trebuie să fii în stare să recunoști ceea ce ai scris!

Scrierea de mână cu caractere grecești este ilustrată pe una din coloanele ce prezintă alfabetul pe pagina următoare și prin exercițiul 1 de la p. 28. În practică, unii vor alege „să deseneze” literele de tipar, alții vor prefera să imite scrisul profesorului lor. În oricare dintre situații, bine este să copiezi cât mai multe texte și de fiecare dată să înveți scriind.

1.3 Cum se pronunță. Există două modalități principale de pronunțare a limbii grecești și o veche dispută (vezi p. 14 și § 1.14). În ceea ce ne privește, datorită avantajelor indiscutabile în prezentarea gramaticii, am ales să privilegiem *pronunția erasmică*. Toți cei care sunt obișnuiți să citească „modern” (v. informațiile suplimentare) sunt însă încurajați să o facă în continuare, pentru că la începutul erei creștine greaca trebuie să se fi rostit într-un mod foarte asemănător celui din prezent.

Caută să fii „ambidextru”, să poți folosi cu aceeași ușurință ambele tipuri de pronunție, pentru că fiecare dintre ele are mari avantaje. Dacă ți se pare prea mult, învață bine o singură pronunție și fii consecvent cu ea!

ALFABETUL

1.4 În forma sa clasică, alfabetul grec are 24 de litere, dintre care 7 notează vocale (α, ε, η, ι, ο, υ, ω), 15 consoane simple (β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ) și 2 consoane duble (ξ și ψ):

Litere ¹		Nume		Scriere de mână	Pronunție
majuscule	minuscule	în greacă	în română		
A	α	ἄλφα	alfa (alpha)	α	[a] scurt sau lung, ca în rom. <i>pat</i> sau <i>Baal</i>
B	β	βῆτα	beta	β	[b] ca în rom. <i>ban</i>
Γ	γ	γάμμα	gamma	γ	[g] ca în rom. <i>gol</i> sau <i>ghem</i> , nu ca în <i>gem</i>
Δ	δ	δέλτα	delta	δ	[d] ca în rom. <i>dar</i>
E	ε	ἒ ψιλόν	epsilon	ε	[ē] scurt, ca în rom. <i>egal</i>
Z	ζ	ζῆτα	zeta	ζ	[z] ca în rom. <i>zonă</i>
H	η	ἦτα	eta	η	[ē] lung, ca în rom. <i>maree</i>
Θ	θ (Θ)	θῆτα	theta	θ	[tʰ] aspirat, ca în engl. <i>thing</i> , germ. <i>Theater</i>
I	ι	ιώτα	iota	ι	[i] scurt sau lung, ca în rom. <i>mic</i> , <i>ied</i> sau <i>copiii</i>
K	κ	κάππα	kappa	κ	[k] ca în rom. <i>casă</i> sau <i>chef</i> , nu ca în <i>ceas</i>
Λ	λ	λάμβδα	lambda	λ	[l] ca în rom. <i>lampă</i>
M	μ	μῦ	mü	μ	[m] ca în rom. <i>măr</i>
N	ν	νῦ	nü	ν	[n] ca în rom. <i>nume</i>
Ξ	ξ	ξῖ	xi	ξ	[ks] ca în rom. <i>pix</i>
O	ο	ὀ μικρόν	omicron	ο	[ō] scurt, ca în rom. <i>colac</i>
Π	π	πί	pi	π	[p] ca în rom. <i>capac</i>
P	ρ	ῥῶ	rho	ρ	[r] ca în rom. <i>repede</i>
Σ	σ, σ²	σίγμα	sigma	σ, ζ	[s] ca în rom. <i>șac</i>
T	τ	ταῦ	tau	τ	[t] ca în rom. <i>tare</i>
Υ	υ	ὕ ψιλόν	üpsilon	υ	[ü] scurt sau lung, ca în germ. <i>über</i>
Φ	φ	φῖ	fi (phi)	φ	[f] ca în rom. <i>frunză</i>
X	χ	χῖ	hi (chi)	χ	[h] ca în rom. <i>șah</i>
Ψ	ψ	ψῖ	psi	ψ	[ps] ca în rom. <i>capsă</i>
Ω	ω	ὦ μέγα	omega	ω	[ō] lung, ca în rom. <i>alcool</i>

OBSERVAȚII: •1. Alfabetul latin provine din cel grec; de aici și asemănările în forma, pronunția și ordinea literelor. •2. Datorită originii lor semitice, literele grecești au și nume, nu numai echivalent sonor, de ex. *α* poartă numele de *alfa* și corespunde sunetului [a]. •3. *γ* se pronunță nazal înaintea unei alte oclusive velare; astfel, *γγ* = [ng], de ex. ἄγγελος se citește [anghelos]; la fel, *γκ* = [nk], *γχ* = [nh], *γξ* = [nks]. •4. *ι* (iota) nu este scris cu punct superior ca *i* din română. •5. Atenție la posibilele confuzii: *ν* are baza ascuțită (spre deosebire de *υ*); *ρ* și *π* seamănă cu *p*, dar notează un [r]; *X* și *χ* seamănă cu *x*, dar

¹ Edițiile moderne ale LXX și NT folosesc un sistem combinat de litere minuscule și majuscule, cele dintâi fiind mult mai des utilizate. Literele capitale (numite *majuscule* sau *unciale* după forma lor: E sau Ε) apar de obicei la începutul unui enunț, al paragrafelor și la inițiala numelor proprii.

² Semnul σ este folosit la inițiala sau în interiorul cuvântului, ζ la sfârșitul cuvântului (de ex. Χριστός). Semnul ζ (sigma final) reprezintă o inovație medievală; în Antichitate se folosea c (sigma lunar) indiferent de poziția lui în cuvânt, vezi fig. 1 de la p. 24.

notează un [h]; H, majuscula lui eta, nu trebuie citit [h], ci [ē]; literele ζ și ξ sau φ și ψ pot fi confundate unele cu altele. •6. În greacă există 10 vocale (5 lungi și 5 scurte)¹, dar numai 7 semne care să le noteze:

	[a]	[e]	[i]	[o]	[u]
Vocale scurte	α	ε	ι	ο	υ
Vocale lungi	α	η	ι	ω	υ

Altfel spus, vocalele η și ω sunt întotdeauna lungi, iar ε și ο întotdeauna scurte, în timp ce vocalele α, ι și υ pot fi atât lungi, cât și scurte, fără ca această diferență de cantitate să fie marcată grafic. Teoretic, o vocală lungă echivala cu două vocale scurte (ᾱ = αα). În practică, pentru că în limba română distincția lung/scurt și-a pierdut din importanță, nimeni nu te va corecta dacă vei pronunța scurt toate vocalele². •7. În mod convențional – de obicei cu caractere latine –, vocalele lungi sunt notate cu o bară orizontală superioară (de ex. ē, ὄ), iar cele scurte cu o „căciuliță” (de ex. ě, ὀ) sau fără niciun semn diacritic. •8. Limba greacă nu are sunetele care în ortografia românească sunt notate prin: vocalele [ă] și [î, â], consoanele [j], [ș], [ț], [c] (= č, ca în *ceas*) și [g] (= ġ, ca în *gem*).

1.5 Memorare. Este important ca alfabetul grec să fie învățat de la început și pe dinafară. Dicționarele așază cuvintele după criterii alfabetice și în ele vei găsi cu greu un cuvânt precum ἥθος dacă nu știi ordinea literelor în greacă. În scopuri mnemotehnice poți utiliza următorul tabel, cu grupuri de câte cinci litere.

α, β, γ, δ, ε	a, b, g, d, e	alfa, beta, gamma, delta, epsilon
ζ, η, θ, ι, κ	z, e, ^h i, i, k	zeta, eta, ^h eta, iota, kappa
λ, μ, ν, ξ, ο	l, m, n, x, o	lambda, mü, nü, xi, omicron
π, ρ, σ, τ, υ	p, r, s, t, ü	pi, ro, sigma, tau, üpsilon
φ, χ, ψ, ω	f, h, ps, o	fî, hi, psi, omega

☺ ζήθι înseamnă în greacă „să trăiești”, deci al doilea rând s-ar putea traduce: „să trăiești, kappa!”.

1.6 În ceea ce privește raportul dintre notație și pronunție, este util să îți minte două fapte ce țin de domeniul evidenței: a) limba și scrierea sunt două sisteme aparte, independente; b) limba greacă a evoluat mult mai repede și mai profund decât alfabetul care o notează.

Prin evoluție istorică, începând cu perioada elenistică, mai multe litere (grafeme) au ajuns să noteze același sunet (fonem). De reținut, în special, este faptul că nu mai puțin de trei vocale (η, ι, υ) și doi foști diftongi (ει și οι) se pronunțau sau tindeau să fie pronunțați ca [i], fenomen fonetic numit *iotacism*.

1.7 Diftongi. Diftongul reprezintă un grup de sunete (vocală + semivocală) care se pronunță în aceeași silabă. În faza sa clasică, greaca păstrase câțiva diftongi a căror semivocală era întotdeauna un ι sau un υ.

¹ Unii, mai exacti, preferă să identifice 12 vocale (7 lungi: ᾱ, η, ει, ω, ου, ῑ, ῡ și 5 scurte: α, ε, ο, ι, υ), socotind ει și ου drept vocale, nu diftongi.

² Distincția dintre vocalele lungi și cele scurte este doar aparent lipsită de importanță. Există, de exemplu, o veche dispută privind *Rom.* 5.1, unde unele manuscrise au ειρήνην ἔχουμεν (indicativ) πρὸς τὸν θεόν „avem pace cu Dumnezeu”, în timp ce alte manuscrise, comparabile ca număr și ca valoare, notează ειρήνην ἔχομεν (conjunctiv) πρὸς τὸν θεόν „să avem pace cu Dumnezeu”.

Diftong	Pronunție	
αι	[ai]	ca în rom. <i>crainic</i>
ει	[ei]	ca în rom. <i>trei</i>
οι	[oi]	ca în rom. <i>oină</i>
υι	[üi]	ca în fr. <i>suite</i>
αυ	[au]	ca în rom. <i>stau</i>
ευ / ηυ	[eu]	ca în rom. <i>seu</i>
ου	[u]	ca în fr. <i>mourir</i>

OBSERVAȚII: •1. Singurul diftong care se pronunță diferit de suma vocalelor care îl compun este ου, citit [u] ca în franceză. •2. În limba greacă există doar diftongi descendenți (de ex. Παῦλος va fi citit Παῦ-λος, două silabe), nu și ascendenți (de ex. Ἰησοῦς va fi citit Ἰ-η-σοῦς, trei silabe)¹. •3. **Reducerea diftongilor.** Treptat, în cursul evoluției limbii grecești, diftongii „s-au redus”, transformându-se fie în vocale, fie în grupuri constituite din vocală + consoană. În NT, dintre diftongii lungi (= al căror prim element este o vocală lungă) se păstrează doar ηυ, pe care îl vei pronunța ca pe ευ. Cei care au ales să pronunțe „modern” vor citi:

$$\alpha\iota = [e], \epsilon\iota = [i], \omicron\iota = [i], \upsilon\iota = [i], \alpha\upsilon = [av/af], \epsilon\upsilon / \eta\upsilon = [ev/ef], \omicron\upsilon = [u]$$

1.8 Iota subscris. Anumite vocale, întotdeauna lungi (α, η sau ω), sunt scrise câteodată, de obicei la finalul unui cuvânt, cu un mic iota sub ele (α̣, η̣, ω̣), numit *iota subscris*². Este vorba despre *diftongii improprii*, numiți astfel pentru că nici măcar în perioada clasică acel iota subscris nu mai era pronunțat, uneori nici scris. Totuși, acestor „diftongi” trebuie să le acorzi mare atenție, pentru că sunt esențiali în traducere; astfel, la temele nominale, iota subscris semnalează aproape întotdeauna cazul Dativ.

PUNCTUAȚIE

1.9 Semne de punctuație au fost folosite încă din perioada alexandrină pentru a ușura citirea și interpretarea textelor grecești, dar notarea lor a fost cu totul sporadică și inconsecventă până la apariția tiparului. Edițiile moderne ale LXX și NT utilizează *virgula* (,) și *punctul* (.) cu aproape aceleași funcții ca în română³. Dar, atenție!, *punctul superior* (·) corespunde în greacă celor două puncte (:) sau punctului și virgulei (;) din notația limbii noastre, iar *punctul și virgula* (;) marchează de regulă o întrebare (?).

Greacă	·	;	,	.
Română	; / :	?	,	.

Alte semne ortografice care trebuie luate în considerare sunt *apostroful* și *trema*. Apostroful (') marchează faptul că o vocală scurtă de la finalul unui cuvânt (adesea o prepoziție) a fost omisă („a căzut”) înaintea unei alte vocale cu care începea cuvântul următor, fenomen care ține de eufonia limbii grecești și se numește *eliziune* (de ex.: ἀπ' ἔμοῦ < ἀπὸ ἔμοῦ, ἐπ' αὐτόν < ἐπὶ αὐτόν, μεθ' ἡμῶν < μετὰ ἡμῶν, ὕφ' ὕμῶν < ὑπὸ ὕμῶν). Trema (¨) indică faptul că două vocale aflate în contact nu trebuie

¹ Diftongii sunt clasificați după poziția vocalei în: descendenți (vocală + semivocală) și ascendenți (semivocală + vocală).

² Există și *iota adscris*, care nici el nu se pronunță. El se folosește în cazul în care iota urmează unei vocale inițiale majuscule, de ex. Ἄιδης „iad”, citit [hades].

³ Fiindcă cele mai vechi manuscrise ale LXX și NT nu au semne de punctuație, edițiile moderne ale Bibliei diferă între ele, iar unele pasaje sunt obiect de dispută. În *In. 1.3*, de exemplu, secvența ὃ γέγονεν „ceea ce s-a făcut” poate fi legată atât de propoziția anterioară, cât și de cea următoare (NA28 pune punct înaintea ei).

⁴ Contactul dintre consoana finală a prepoziției elidate și spirital aspru al cuvântului următor determină „aspirarea” celei dintâi (π > φ, τ > θ): de aceea se scrie și se pronunță μεθ' ἡμῶν, nu μετ' ἡμῶν.

considerate diftong și sunt de pronunțat în silabe diferite (de ex.: Ἡσαΐας va fi citit Ἡ-σα-ΐ-ας). Acest fenomen fonetic se numește *dierază*.

ACCENTE

1.10 În mod normal, toate cuvintele au câte un accent¹, plasat pe o vocală (sau o semivocală) a uneia dintre ultimele trei silabe. Altfel spus, în greacă nu vei întâlni cuvinte accentuate dincolo de a treia silabă, numărând silabele de la sfârșitul spre începutul cuvântului². Există trei accente: ascuțit (´), grav (˘) și circumflex (ˆ), care în citire ajung să aibă același rol:

Accent	Exemple
(ascuțit) ´	λόγος, citit [lógos]
(grav) ˘	ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, citit [ho hüiós tu antʰrópu]
(circumflex) ˆ	μῦθος, citit [mútʰos]

La început, grecii pronunțau cuvintele ridicând vocea (accentul ascuțit)³, coborând-o (accentul grav) sau ridicând-o și coborând-o (accentul circumflex) pe silaba accentuată. Ulterior însă, acest tip de accentuare predominant muzicală a fost înlocuit cu o accentuare de intensitate: *practic, vei rosti silaba accentuată mai puternic decât celelalte silabe ale cuvântului.*

Importanța accentelor nu trebuie exagerată (atât timp cât le vei trata nediferențiat, pronunțând mai puternic silaba aflată sub accent), dar nici subestimată. Consideră accentele drept ajutoare pentru o citire corectă și fii atent ce silabă îți indică să pronunți mai tare: în greacă, în mod normal, nu ai cum să citești greșit accentul unui cuvânt, pentru simplul fapt că el este marcat grafic.

Există câteva cuvinte care sunt diferențiate numai prin accent, de ex. pronumele interogativ τίς „cine?” poartă accent ascuțit, spre deosebire de cel indefinit neaccentuat τις „cineva”; εἰ înseamnă „dacă”, în timp ce εἶ înseamnă „ești”; compară și articolul feminin ἡ cu pronumele relativ ἥ „(cea) care” etc. În plus, accentul te poate ajuta să distingi între unele forme verbale personale și nepersonale: παίδευσαι (imperativ aor. pers. a II-a sg. medio-pasiv) ~ παιδεῦσαι (infinitiv aor. activ), παίδευσον (imperativ aor. pers. a II-a sg. activ) ~ παιδεῦσον (participiu viit. activ N. Ac. n. sg.).

1.11 Informații suplimentare cu privire la normele de accentuare poți găsi la sfârșitul acestui capitol (p. 27). Deocamdată reține o singură

Regulă: în greacă, determinantă pentru accentuarea unui cuvânt este *ultima silabă*; dacă aceasta conține o vocală lungă sau un diftong, atunci accentul este limitat la silaba ultimă sau penultimă.

Aceasta este o regulă restrictivă, nu imperativă; ea îți indică nu unde este plasat accentul, ci unde *nu* poate fi plasat: ἄποστολος poate fi accentuat pe oricare dintre ultimele trei silabe, pentru că ultima silabă conține o vocală scurtă (corect

¹ Există și cuvinte fără accent (atone), care sunt accentuate împreună cu lexemul imediat următor (proclitice, ca rom. *mi-* din *mi-este*) sau cu cel anterior (enclitice, ca *-se* din *văzându-se*). În greacă, sunt atone proclitice: articolul masculin ὁ/οἱ și feminin ἡ/αἱ, prepozițiile ἐν, εἰς, ἐκ, conjuncțiile εἰ, ὅς și negația οὐ; sunt atone enclitice particulele τε, γε, pronumele indefinit τις, τι, formele scurte ale pronumelui personal μου, μοι, με, σου, σοι, σε, indicativul prezent al lui εἶμι (cu excepția lui εἶ) și al lui φημί. Uneori, cuvintele poartă două accente, tocmai pentru că „sprijină” un cuvânt aton, de ex. ἄγγελός τις.

² În română există și cuvinte accentuate pe a patra silabă, de ex. *véverișă* sau *chiselîșă*.

³ Se spune că diferența de tonalitate între silabele neaccentuate și accentuate corespundea unei cvinte muzicale (notele muzicale do-sol).

ἀπόστολος), dar κεφαλή nu poate fi accentuat decât pe una dintre ultimele două silabe, deoarece ultima silabă conține o vocală lungă (corect κεφαλή).

În sfârșit, trebuie spus că vei avea de memorat câteva cuvinte la fiecare lecție. Învăță-le corect de la bun început! Verifică accentul lor natural (prima formă de dicționar), chiar dacă acesta poate varia ca formă și poziție în funcție de context sau de flexiune!

SPIRITE

1.12 Orice cuvânt care începe cu o vocală, cu un diftong sau cu un *rho* (ρ) are un spirit, semn diacritic (distinctiv) care marchează aspirația inițială cu care era pronunțat acel cuvânt. Greaca are două tipuri de spirite, unul aspru (´), citit [h], și celălalt lin (ˊ), care poate fi ignorat în citire:

spirit	pronunție	exemplu
(aspru)	[h] ca în rom. <i>hoț</i>	ἅγιος, citit [hághios]
(lin)	[-] nu se pronunță	ἄγγελος, citit [ánghelos]

Marcarea grafică a spiritelor îi este atribuită lui Aristofan din Bizanț (cca 200 î.Hr.). La origine, spiritul aspru, spre deosebire de cel lin, nota o aspirație mai puternică (laringal-velară surdă), ἵππος fiind pronunțat aproximativ ca [hippos]. În epoca biblică, însă, se pare că niciunul dintre cele două spirite nu mai avea relevanță fonetică în cea mai mare parte a spațiului grecofon. Ele au rămas totuși în scriere până la sfârșitul sec. al XX-lea și uneori sunt importante pentru traducere.

1.13 Spiritele sunt notate deasupra minusculelor (de ex. ὑπέρ, ἀπόστολος sau ῥόδον) și la stânga majusculilor (de ex. Ὑπέρ, Ἀπόστολος sau Ῥόδον). Atunci când cuvântul începe cu un diftong, spiritul este plasat pe a doua vocală (αὐτός), niciodată însă pe iota adscris (Ἰδιης). În combinație cu accentele, spiritul se notează înaintea celui ascuțit și grav (ῆ, ῃ) și sub cel circumflex (ῶ).

Nu trebuie să confunzi cu spiritele nici *apostroful*, marcă a eliziei vocalelor finale (de ex. μετ' αὐτοῦ, pentru μετὰ αὐτοῦ „cu el”), nici așa-numita *coronis*, care notează caza sau contragerea a două vocale din două cuvinte diferite și constituirea unui singur cuvânt (de ex. κάγω, pentru καὶ ἐγώ „și eu”, κάκεινος, pentru καὶ ἐκεῖνος „și el”). Ține minte că spiritul apare doar pe silaba inițială a cuvintelor care încep cu vocală, cu diftong sau cu ρ.

Orice cuvânt care începe cu υ sau cu ρ are spirit aspru (de ex. ὕδωρ „apă”, ῥίζα „rădăcină”). Augmentul verbal poartă întotdeauna spirit lin (ἐ-).

¹ Felul și/sau poziția accentului unui cuvânt se pot schimba în vorbire. Accentul ascuțit devine grav atunci când cuvântul care avea accentul ascuțit este urmat, fără semne de punctuație intermediare, de un alt cuvânt accentuat, de ex.: καλός, dar καλὸς ἄνθρωπος. La fel, accentul circumflex se poate transforma într-unul ascuțit, de ex. δούλος „rob” are dativul δούλω. Alt exemplu: cuvântul ἀπόστολος își schimbă poziția accentului la cazul genitiv (ἀποστόλου), pentru că ultima silabă a cuvântului este lungă (§ 1.15). Accentul ascuțit se păstrează înaintea unui cuvânt aton (de ex. ἀνὴρ τις „un bărbat/om”) și a unui semn major de punctuație (punctul, virgula etc.). Pronumele interogativ τίς, τί „cine?, ce?” are mereu accent ascuțit, de ex. τίς ἀνὴρ; „ce bărbat/om?”.